

บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

Village Philosophers' Roles in Social Development: A Case Study of Mrs. Kittinan

Asawapoom of Ban Non Than, Ban Bak Subdistrict, Si Somdet District, Roi Et Province

ศิริลักษณ์ จันทาโฮม¹, พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์², สุริยา ปัญญจิต³ และ วรฉัตร วรวิวัฒน์⁴
Siriluk Juntahom¹, Pongsawut Rachjun², Suriya Punyajit³ and Worachut Wariwun⁴

Received : 24 มิ.ย. 2563

Revised : 5 ม.ค. 2564

Accepted : 6 ม.ค. 2564

บทคัดย่อ

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลในสังคมชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญาและนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ จากการสั่งสมประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เชื่อมโยงคุณค่าภูมิปัญญาของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีพในปัจจุบัน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1) บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ 2) วิธีการถ่ายทอดบทบาทการพัฒนาสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ และ 3) เสนอแนะแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านให้ยั่งยืนในสังคม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา มีจำนวน 17 คน ได้แก่ 1) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน 3) คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน 4) ประชาชน จำนวน 10 คน และ 5) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยวิเคราะห์ผ่านระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า

1) ประเด็นบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า เป็นการพัฒนาสังคมที่เน้นไปทางการบริหารจัดการเป็นผู้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและสังคมที่กำลังเผชิญอยู่แล้วนำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนสังคม 2) ประเด็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพการนวดแผนไทยเหมือนยาอายุวัฒนะ เพราะทำให้เพิ่มการไหลเวียนของเลือดและน้ำเหลืองทั่วร่างกาย ทำให้เนื้อเยื่อของอวัยวะต่างๆ ได้รับสารอาหารและที่ออกซิเจนได้ดีขึ้นด้วย และ 3) ประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาท ด้านการส่งเสริมสุขภาพการนวดแผนไทย พบว่าควรส่งเสริมสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐในด้านการนวดแผนไทย เช่น อุปกรณ์ที่สามารถใช้ในการนวดแผนไทย เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้มากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

คำสำคัญ : บทบาท, การพัฒนาสังคม, ปราชญ์ชาวบ้าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: seat007@outlook.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

³ อาจารย์ประจำสาขานิติศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Student of Political Science Program in Political Science, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University, Email: seat007@outlook.com

² Assistant Professor of Political Science Program in Political Science, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

³ Professor of Law Program, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

⁴ Assistant Professor Doctor of Public Administration Program in Public Administration, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

Abstract

Local wisdom refers to local individuals who originate, utilize, and disseminate wisdom in living life until the wisdom is successful and recognized. This wisdom is developed through accumulating experiences and transferred from generation to generation to suit the present ways of life. The research aimed 1) to study village philosophers' roles in social development: a case study of Mrs. Kittinan Asawapoom, 2) to examine the case study's methods in transferring roles in social development in connection with the present society, and 3) to suggest guidelines for revising village philosophers' roles in social development in a sustainable way. The study contained 17 participants including 1) 1 village headman, 2) 2 assistant village headmen, 3) 3 village committees, 4) 10 villagers, and 5) the case study philosopher. The research instrument was an in-depth interview developed by the researcher. The data was analyzed through qualitative methods. The findings were as follows:

1) For social development, the main roles of the case study were administration and management of the community. She built knowledge and understandings for the community and society. She was able to analyze the current problems which the community and society were facing. After analyzing those problems, she created a learning process for the community. 2) For local wisdom transfer, the main role was promoting Thai traditional massage. This local wisdom is regarded elixir. It increases the flow of blood and lymph throughout the body. It helps tissues of various organs get better nutrition and detoxification. 3) For guidelines for revising village philosophers' roles, the main revised role was that they should request for more support for Thai traditional massage from the government sector. They should be provided with more comfortable massage equipment. This support also contributes to tradition preservation for next generations.

Keywords : Roles, Social development, Village philosophers

บทนำ

สังคมแต่ละสังคมประกอบไปด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่งภาระหน้าที่การทำงานและพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตร่วมกันเพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ ปัญหา เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพร่างกายและทางด้านสภาพจิตใจ จึงพบได้ว่าในสังคมที่แตกต่างกันสภาพปัญหาที่จะแตกต่างกันตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในชุมชนเล็ก ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่ใหญ่โตมีขอบเขตที่จำกัด แต่ยังเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่โตขึ้น ปัญหาจะยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นจึงพอสรุปความสำคัญของการพัฒนาสังคม ดังนี้คือ 1) ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อยหรือเบาบางลงไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้นในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลักคุณธรรมและมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่าง ๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา 2) ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วเป็นการเรียนรู้จากบทเรียนหมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และมีความสามารถพร้อมที่จะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต 3) ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจน สื่อมวลชน อีกทั้งหน่วยงานราชการ

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชน และชุมชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดเอาไว้ ในการพัฒนาสังคม 4) ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของความรักผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุกกลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง อย่างเต็มความสามารถ เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง 5) ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรม คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม (อภิญา อุยโนธรรม, 2558 : 7-8)

การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดกลัว ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรีความใฝ่ฝันและความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยกระดับตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสของพันธนาการทั้งปวง (ติน ประยูรพุทธธิ, 2555 : 251)

ปราชญ์ชาวบ้าน คนส่วนใหญ่มักจะรับรู้ถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่มาจากชาวบ้าน เป็นความรู้ที่ตกทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมพัฒนาและสืบทอดกันต่อ ๆ มา เพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขหลักการแนวคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ เป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยปัจจุบันนี้ควรได้เรียนรู้และนำไป เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตการนำภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ในการทำงานซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติ ใช้ในระดับบุคคลและชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี บรรพบุรุษของชาวไทยเป็นชนชาติที่มีศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่เก่าแก่ สืบทอดกันมานานนับร้อยนับพันปี โดยบรรพบุรุษของชาวไทยได้นำเอาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยเพื่อนำความรู้ นั้น ๆ มาใช้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ชุมชนท้องถิ่นให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยความรู้ความสามารถเหล่านี้จะเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ดังนั้น ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลในสังคมชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของภูมิปัญญา และนำภูมิปัญญา มาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ จากการสั่งสมประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เชื่อมโยงคุณค่าภูมิปัญญาของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการดำรงชีพในปัจจุบัน (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2560 : ออนไลน์)

มีปราชญ์ชาวบ้านหลายร้อยคนในสังคมไทยที่เสนอหลักคิด วิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนและสังคม ผ่านกระบวนการการปฏิบัติตลอดชีวิต ลองผิดลองถูก เรียนรู้ท่ามกลางการเผชิญปัญหา ถอดสรุปบทเรียน ตกฉันทกนกลายเป็น ภูมิปัญญา สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในที่อื่น ๆ ได้แก่นของหลักคิดและวิธีการที่ปราชญ์ชาวบ้านเสนอไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือระดับ ชุมชนเบื้องต้น โดยเริ่มจาก 1) การรู้จักตัวเองให้ได้ กล่าวคือ ต้องรู้ว่าปัญหาที่เราเผชิญอยู่เกิดจากอะไร ใครทำให้เกิดปัญหา เราสร้างปัญหาเองหรือคนอื่นสร้างปัญหา เช่น เพราะนโยบายของรัฐบาลหรือเพราะใครวิเคราะห์ตนเอง ชุมชน ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน รากฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมามีทรัพยากรอะไรบ้าง มีทุนปัญญา ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและทุนทรัพยากร อยู่หรือไม่ ถ้ามีจำนวนเท่าไร ชีวิตหรือชุมชนต้องการอะไร อะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือสิ่งที่ต้องการ การวิเคราะห์ตัวเองทำให้เรา ได้เข้าใจตัวเองทราบถึงความจำเป็น และความต้องการที่แท้จริง ทำให้ชีวิตหรือชุมชนสามารถจัดความสัมพันธ์ หรือกำหนดท่าที ต่อสิ่งที่มาจากภายนอกที่เข้ามาเป็นผู้เลือกคัดสรร อะไรควรรับหรือควรปฏิเสธ รับแล้วควรปรับให้เข้ากับชีวิตหรือชุมชนได้อย่างไร เป็นการรู้เท่าทันสิ่งภายนอก เปรียบเสมือนชุมชนที่มีภูมิด้านทานโรคร้ายที่เข้ามา 2) ใช้ปัญญาทำงานแทนเงินตรา กล่าวคือ เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาค้นให้เกิดปัญญา มีความคิดที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง การระดมทุน ระดมทรัพยากรมาที่หลัง มีความเชื่อมั่นว่าถ้ามนุษย์เกิดปัญญาจะสามารถแก้ปัญหาได้ การทำงานร่วมกันจึงต้องตระหนักเสมอว่าเป็นกระบวนการในการสร้าง คนขึ้นมา 3) สร้างการมีส่วนร่วมแทนอำนาจสั่งการ กล่าวคือ ใช้วิธีการทำงานโดยชักชวนคนเข้าร่วมจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนทำให้

เกิดผลงานเห็นชัดเจน มีตัวอย่างรูปธรรมพิสูจน์ได้ จนเกิดการยอมรับว่าสามารถทำได้จริงจึงขยายผลไปสู่กว้าง ชักชวนสร้างแนวร่วมให้คนเข้าร่วมกระบวนการมากขึ้นเรื่อย ๆ มีหลักในการระดมความคิดร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำ แต่จะให้ร่วมคิดกันตั้ง ๆ ในที่ประชุม นำแนวคิดของแต่ละคนมาปรับปรุงพัฒนาาร่วมกัน เมื่อเกิดความชัดเจนทางความคิดก็หาแนวทางในการปฏิบัติ ถ้ามถึงวิธีการการทำให้ใครต้องรับผิดชอบ ต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง ใช้งบประมาณเท่าไร ตอนนี้มีอยู่เท่าไร ต้องกู้มาเท่าไร จะคุ้มหรือไม่ ตั้งคำถาม หากคำตอบ ทุกประเด็นให้ชัดเจน เมื่อคิดแล้วต้องลงมือทำด้วยตัวเอง แต่ถ้าเพียงแต่คิดเพื่อเสนอให้คนอื่นทำจะไม่ได้ผล ยึดถือคติคิดแล้วต้องลงมือทำ) ชุมชนต้องมีบทบาทหลักไม่ใช่หน่วยงานราชการงานพัฒนาชุมชนกล่าวคือ ที่ผ่านมาเป็นงานของหน่วยงานราชการเป็นหลัก ชุมชนเป็นเพียงผู้เข้าร่วม ถูกขอร้องให้ช่วยทำเพื่อให้เกิดผลงานที่หน่วยงานราชการจะได้นำไปรายงานตามลำดับชั้นจนถึงระดับกระทรวง เป้าหมายของราชการจึงไม่ได้อยู่ที่ที่จะเกิดผลต่อการพัฒนาชาวบ้านแต่อย่างใด แต่อยู่ที่จะมีอะไรไปรายงานเป็นผลงานของหน่วยงานราชการเอง จึงต้องเปลี่ยนกลับกันเป็นต่อไปนี้ ชุมชนต้องมีบทบาทหลัก หน่วยงานราชการเป็นเพียงผู้เข้าร่วมส่งเสริมสนับสนุน ชาวบ้านจะต้องเป็นพระเอก ราชการต้องลดบทบาทตัวเองลง เมื่อหน่วยงานราชการถอนตัว ชุมชนก็สามารถดำเนินการด้วยตัวเองไปได้ ไม่ใช่เหมือนการพัฒนาที่ผ่านมา เมื่อหน่วยงานราชการถอนตัวหมดงบประมาณ ไม่มาส่งเสริมโครงการนั้นก็ล้มหายตายจากไปพร้อมกับหน่วยงานราชการนั้น 5) ทำตัวเป็นแบบอย่าง กล่าวคือ คนยอมรับนับถือวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิถีที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตแบบสมถะ มีความซื่อสัตย์ เป็นคนมีคุณธรรม ยึดหลักพุทธธรรม ไม่มีปัญหาทางการเงิน ทุกคนให้การยอมรับนับถือ ใช้ชีวิตอย่างคนที่พออยู่พอกิน ไม่ทะยานอยากไปตามกิเลสผาญต่ำ ใช้ชีวิตแบบมีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุแต่เน้นมิติทางจิตใจ เป็นกัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติหลักคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ เป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยนี้ควรได้เรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญา วิธีการในการทำงานสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี การแก้ปัญหาไม่ว่าเป็นปัญหาความยากจน หรือปัญหาอะไรก็ตามที่เราากำลังเผชิญอยู่ ต้องใช้ปัญญา มีความรู้ความเข้าใจกับสิ่งนั้นและมีวิธีการ ความสามารถในการบริหารจัดการข้อเสนอที่ผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป็นชุมชนทรัพยากรที่ต่อนนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมไทย จึงจะสามารถฝ่าวิกฤตการณ์ทุกอย่างที่เราากำลังเผชิญอยู่ได้ (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2560 : ออนไลน์)

นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ เป็นปราชญ์ชาวบ้านอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการนวดแผนไทย และได้รับการรับรองจากกรมแรงงานในการนวดแผนไทย ทั้งยังได้ศึกษาความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อประยุกต์ใช้ในการรักษาบำบัดกับประชาชนในปัจจุบัน และยังนำความรู้ที่ได้ศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งนางกิตตินันท์ อัสวภูมิ ได้รับรางวัลมากมายเกี่ยวกับการนวดแผนไทย นอกจากนั้น ยังมุ่งมั่นส่งต่อองค์ความรู้ด้านการนวดแผนไทยแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในขณะเดียวกันก็ดำเนินกิจการร้านนวดแผนไทยภายในชุมชนเพื่อบำบัดรักษาร่างกาย เจ็บปวด เมื่อยล้า จึงทำให้คุณแมกิตตินันท์ อัสวภูมิ ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีบทบาทการพัฒนาสังคมในด้านการนวดแผนไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษา “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งเป็นบุคคลท่านหนึ่งที่ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านในด้านการนวดแผนไทย และผู้วิจัยคาดหวังว่าการเลือกศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษานางกิตตินันท์ อัสวภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จะสามารถพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่ประยุกต์ขึ้นต่อการนวดแผนไทยในชุมชนและยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปได้

วัตถุประสงค์

การศึกษครั้งนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ ดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัสวภูมิ

2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดบทบาทการพัฒนาสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษานางกิตตินันท์ อัครภูมิ

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านให้ยั่งยืนในสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในพื้นที่ของบ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ชุมชนบ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ 1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3) คณะกรรมการหมู่บ้าน 4) ประชาชน และ 5) ปราชญ์ชาวบ้าน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยคือ ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากรในชุมชนบ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 17 คน มีดังนี้

- 1) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน
- 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน
- 3) คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน
- 4) ประชาชน จำนวน 10 คน
- 5) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยมีกรอบวิเคราะห์ตามประเด็นที่จะทำการศึกษา ซึ่งทำการสังเคราะห์จากกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ประเด็นที่สำคัญดังนี้ คือ

- 2.1 ประเด็นบทบาทของการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน
- 2.2 ประเด็นวิธีการถ่ายทอดบทบาทการพัฒนาสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในสังคมปัจจุบัน
- 2.3 ประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านให้ยั่งยืนในสังคม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร

วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสารนี้ เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการงานเขียนต่าง ๆ งานวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ รวมทั้งสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มาจากรายงานต่าง ๆ ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์

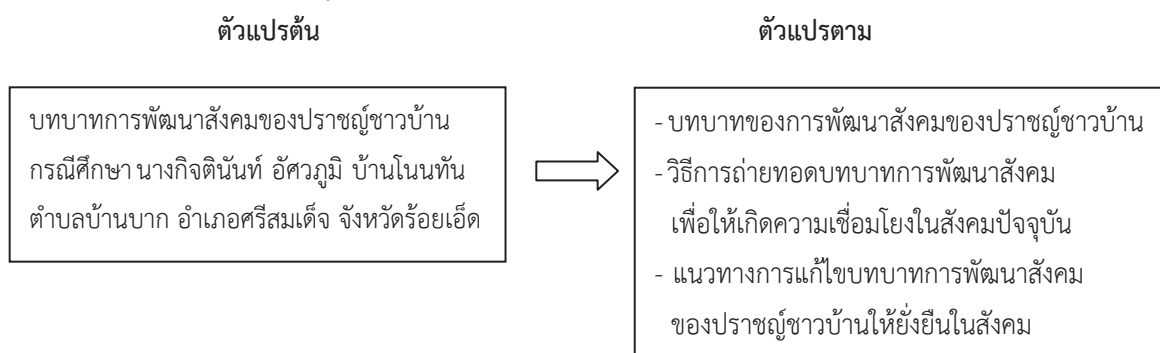
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์นี้ มุ่งศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3) คณะกรรมการหมู่บ้าน 4) ประชาชน และ 5) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวนทั้งสิ้น 17 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยประมวลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาเพื่อให้ได้ความคิดเห็นสอดคล้องและแตกต่างกันของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนและแต่ละข้อ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผลและอภิปรายผลเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในการศึกษามากที่สุด

กรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านกรณีศึกษานางกิจดินนัท อัครภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิด (Conceptual framework) ในการวิจัย ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย เรื่องบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

สรุปผล

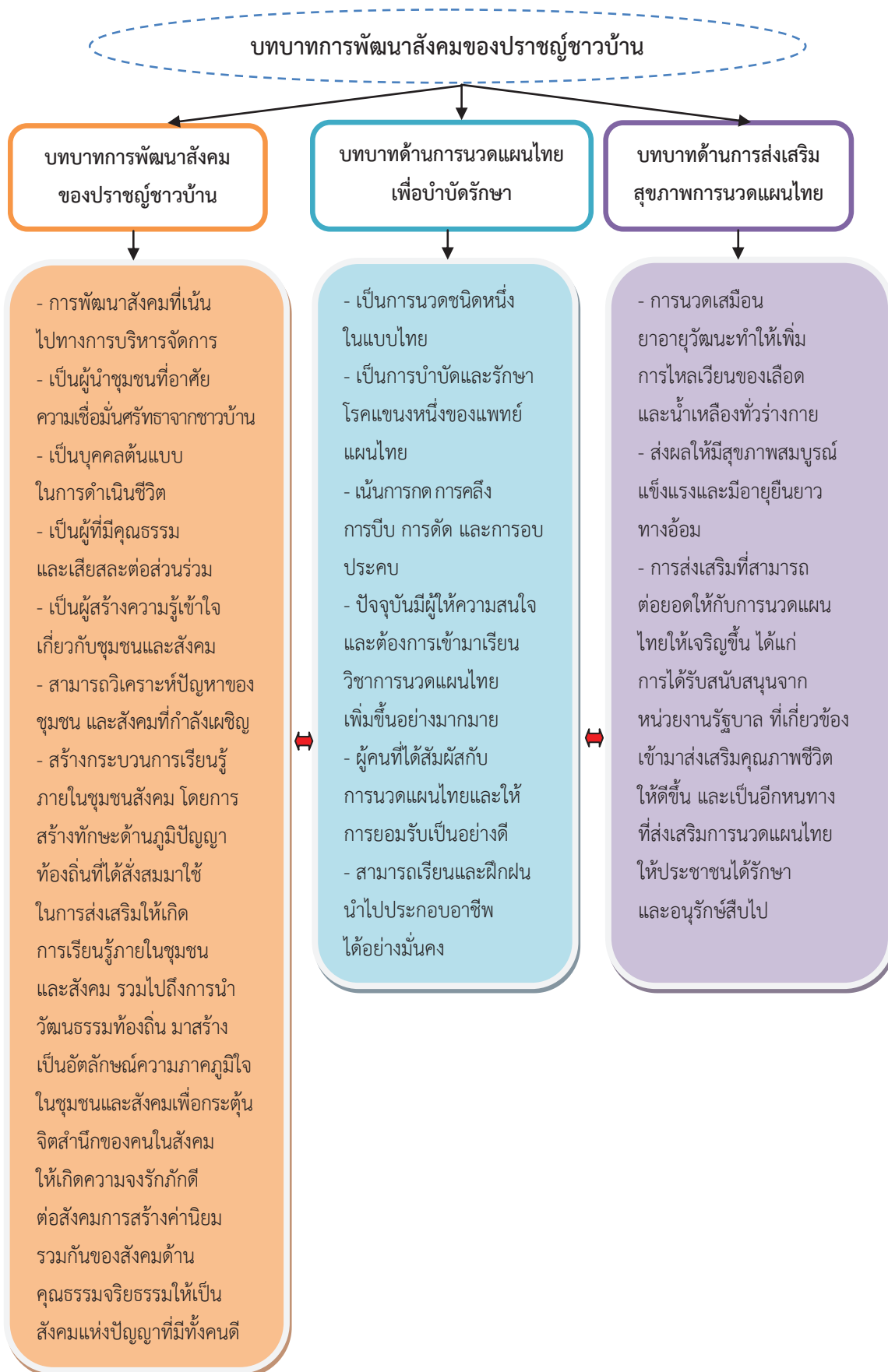
การวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิจดินนัท อัครภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถอธิบายและนำเสนอผลการวิจัย ออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้คือ 1) ประเด็นบทบาทของการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน 2) ประเด็นวิธีการถ่ายทอดบทบาทการพัฒนาสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในสังคมปัจจุบัน และ 3) ประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านให้ยั่งยืนในสังคม

1. ประเด็นบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน” พบว่าเป็นการพัฒนาสังคมที่เน้นไปทางการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำชุมชนที่อาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาจากชาวบ้าน และการเป็นบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตและเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและเสียสละต่อส่วนร่วม เป็นผู้สร้างความรู้เข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและสังคม สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและสังคมที่กำลังเผชิญอยู่และนำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนสังคม โดยการสร้างทักษะ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมาใช้ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนและสังคม รวมไปถึงการนำวัฒนธรรมท้องถิ่น มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ความภาคภูมิใจในชุมชนและสังคม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของชนในสังคมให้เกิดความจงรักภักดีต่อสังคม การสร้างค่านิยมรวมกันของสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นสังคมแห่งปัญญาที่มีทั้งคนดีและคนเก่ง อีกทั้งการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน มีความรู้ที่เท่าทันและปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงภายนอกได้ ตลอดจนการนับถือและให้ความศรัทธาคุณสมบัตินิสัยที่ดีที่กระทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คน ในชุมชนและสังคม อาทิเช่น การเป็นผู้ที่มีมีจิตสาธารณะและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อีกทั้ง เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้แก้ไขปัญหาในชุมชนและสังคม รวมไปถึงภารกิจในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นบทบาทด้านการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา” พบว่า บทบาทด้านการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นการบำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นการกด การคลึง การบีบ การตัด และการอบประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” และในปัจจุบันเป็นที่น่ายินดีที่มีผู้ให้ความสนใจและต้องการเข้ามาเรียนวิชาการนวดแผนไทยเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ผู้คนที่ได้สัมผัสกับการนวดแผนไทยก็ให้การยอมรับเป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายที่สามารถบ่งบอกได้ว่า วิชาการนวดแผนไทยเราสามารถเรียนและฝึกฝนนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง การนวดแผนไทยนั้นมีคุณค่า แต่บางครั้งถ้าการนวดแผนไทยใช้วิธีการนวดไม่ถูกต้องจะส่งผลให้บาดเจ็บได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะทำการนวดแผนไทยได้ถูกต้องจึงควรเรียนและฝึกหัดให้เกิดความชำนาญ เพื่อที่จะได้ใช้ประโยชน์ต่อสุขภาพทั้งผู้นวดเองและต่อผู้รับการนวดด้วย

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพการนวดแผนไทย” พบว่า บทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพการนวดแผนไทย การนวดเสมือนยาอายุวัฒนะ เพราะทำให้เพิ่มการไหลเวียนของเลือดและน้ำเหลืองทั่วร่างกาย ทำให้เนื้อเยื่อของอวัยวะต่าง ๆ ได้รับสารอาหารและท็อกซิกได้ดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ การนวดอาจมีผลต่อระบบต่อมไร้ท่อ ซึ่งหลังฮอร์โมนต่าง ๆ ที่ทำให้อวัยวะต่าง ๆ ทำงานเป็นปกติ ส่งผลให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงและมีอายุยืนยาวทางอ้อม ซึ่งในขณะเดียวกันการส่งเสริมไม่ใช่มีเฉพาะการนวดเท่านั้น แต่ยังมีส่งเสริมที่สามารถต่อยอดให้กับการนวดแผนไทยให้เจริญขึ้น กล่าวคือ การได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และเป็นอีกหนทางที่ส่งเสริมการนวดแผนไทยให้ประชาชนได้รักษาและอนุรักษ์สืบไป

ภาพประกอบ 2 สรุปประเด็นบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นวิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทย” พบว่าด้านวิธีการถ่ายทอดทักษะ การนวดแผนไทยจะเป็นวิธีการถ่ายทอดแบบรายบุคคล เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การดัด การดึง และการอบ ประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” โดยมีหลักฐานว่า การนวดแผนไทยนั้นมีประวัติมาจากประเทศอินเดีย โดยเชื่อว่าการนำ การนวดเข้ามาและเกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน จากนั้นการนวดได้ถูกพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมไทย จนเป็นรูปแบบแผนที่เป็นมาตรฐานของไทยและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การนวดแผนไทยแบ่งเป็น 2 สาย คือ 1) สายราชสำนักและสายเชลยศักดิ์ กล่าวคือ เน้นกลุ่มเป้าหมายของการนวดนี้คือ เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ผู้มีศถาบรรดาศักดิ์ที่อยู่ในรั้วในวัง ฉะนั้น การนวดจึงถูกออกแบบที่เน้นการใช้นิ้วมือและมือเท่านั้น ส่วนท่างท่าที่ใช้ในการนวด มีความสุภาพเรียบร้อย มีข้อกำหนดในการเรียนมากมาย ผู้ที่เชี่ยวชาญทางวิชาชีพด้านนี้จะได้ทำงานอยู่ในรั้วในวัง เป็นหมอลหลวง มีเงินเดือนมียศมีตำแหน่ง 2) การนวดแบบเชลยศักดิ์ กล่าวคือ เป็นการนวดที่ใช้ในระดับชาวบ้านด้วยท่าทางทั่วไปไม่มีแบบแผนหรือพิธีรีตองในการนวดมากนัก อีกทั้งยังสามารถใช้อวัยวะอื่น ๆ เช่น เข่า ศอก เท้า เพื่อช่วยทุ่นแรงในการนวดได้ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากการนวดแบบราชสำนักที่เน้นการใช้มือเพียงอย่างเดียว โดยวิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยแบบรายบุคคล มีขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้คือ ท่าที่ 1 เป็นท่านอนหงาย นวดบริเวณเท้า (ข้างขวา) นวดบริเวณขา ช่วงล่าง (รองกระดูกสันหลังด้านใน) นวดบริเวณกล้ามเนื้อต้นขาด้านหน้า นวดกลับไปท้าวช่วงล่าง โดยมีข้อควรจำ คือ เวลานวด แขนทั้งสองต้องตึง หลังแอ่น ทำให้มีน้ำหนักในการกดดีและผู้นวดไม่ปวดหลังควรใช้น้ำหนักตัวช่วยเพิ่มแรงกด ท่าที่ 2 เป็นท่านอนหงาย แนวที่ทำการนวด คือ บริเวณหลังเท้า ข้อเท้า แนวกระดูกสันหลังด้านนอก 3 เส้น โดยมีข้อควรจำ คือ 1) เมื่อทำการหมุนข้อเท้า ควรจับข้อเท้าให้แน่น 2) เวลาทำการนวดบริเวณต้นขา ต้องนวดเบา ๆ 3) การกดจุดเพื่อเปิดประตูลม ไม่ควรทำเกิน 30 วินาที ท่าที่ 3 เป็นท่านอนหงาย บริเวณที่ทำการนวด คือ กล้ามเนื้อต้นขาด้านใน เส้นที่ 1 และ 3 และกล้ามเนื้อต้นขาด้านนอก เส้นที่ 3 โดยมีข้อควรจำคือ 1) การนวดในท่านี้นช่วยคลายกล้ามเนื้อบริเวณต้นขาได้ดี แต่ต้องทำอย่างระมัดระวัง โดยพิจารณาถึงความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อเป็นหลัก 2) ควรใช้มือประคองที่เข่าเวลาต้องการยืดกล้ามเนื้อต้นขา 3) ควรทำการนวดทีละชั้นเพื่อให้กล้ามเนื้อค่อย ๆ ยืดตัว 4) ควรให้ฝ่าเท้าของผู้ถูกนวดยันกับแขนของผู้นวด เพื่อช่วยยืดกล้ามเนื้อขาทุกส่วนให้ตึง ท่าที่ 4 เป็นท่านอนตะแคงซ้าย จะทำการนวดบริเวณฝ่าเท้า น่อง สะโพก และหลัง โดยมีข้อควรจำ คือ เวลาใช้ศอกกดคลึงจะต้องทำเบา ๆ ใช้ท่อนแขนส่วนต่อกับศอกกดคลึงไม่ใช่เฉพาะส่วนของศอกซึ่งมีความแหลมคม ควรใช้ท่อนขาบริเวณที่ติดกับเข่าช่วยนวดด้วย ไม่ใช่เฉพาะส่วนเข่าอย่างเดียว ท่าที่ 5 เป็นท่านอนคว่ำ บริเวณที่จะนวดคือ บริเวณกล้ามเนื้อต้นขาด้านหลังและด้านใน นวดกล้ามเนื้อน่อง และนวดหลัง โดยมีข้อควรจำ คือ เวลาทำการนวดกดเพื่อยืดขาทั้งหมด หรือเวลานวดโดยใช้หัวเข่าช่วยนั้นควรทำอย่างนุ่มนวล ค่อย ๆ ทิ้งน้ำหนักลงไปทีละน้อย และให้ใช้เข่าและบริเวณที่ต่อจากเข่านวดด้วย ไม่ใช่เฉพาะส่วนแหลมของเข่าเท่านั้น และ ท่าที่ 6 เป็นท่านอนหงาย แนวการนวดคือ ส่วนแขนทั้งหมด มือ และท่อน้ำ คือ ไหล่ คอ ศีรษะ โดยมีข้อควรจำ คือ 1) เมื่อทำการนวดบริเวณนี้มือฝ่ามือ ควรทำอย่างรวดเร็ว แรงพอสมควร เพื่อให้ได้จังหวะและน้ำหนัก เนื่องจากบริเวณนี้ไม่ค่อยมีกล้ามเนื้อ 2) ควรนวดเบา ๆ บริเวณศีรษะ หน้าผาก และขมับ

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นวิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยแบบเป็นกลุ่ม” พบว่า วิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยแบบเป็นกลุ่ม เป็นการเน้นถึงการทำกิจกรรมร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการจัดการอบรมเกี่ยวกับการให้ข้อมูล การนวดแผนไทยเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่สนใจศึกษา และเรียนรู้ขั้นตอนการนวดแผนไทย เพื่อจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งยังเป็นการฝึกเพื่อให้รู้ถึงขั้นวิธีการในการนวดแผนไทย ไม่ว่าจะเป็นการนวด กด บีบ รวมถึงการที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตัวเราและคนอื่น โดยวิธีการที่กลุ่มคนจะเข้าถึงองค์ความรู้ที่รวดเร็ว จะต้องอาศัย การประชาสัมพันธ์ การรวมตัวซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมอีกด้วย

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นวิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยผ่านเอกสาร” พบว่า วิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยผ่านเอกสารนั้น เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการนวดแผนไทย อาทิเช่น การเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นตัวกลางอีกวิธีหนึ่งที่สามารถกระจายความรู้เกี่ยวกับการนวดแผนไทยได้ โดยมีความสะดวกสบาย รวดเร็ว และเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย จึงส่งผลให้ประชาชนเรียนรู้และรู้จักมากขึ้น

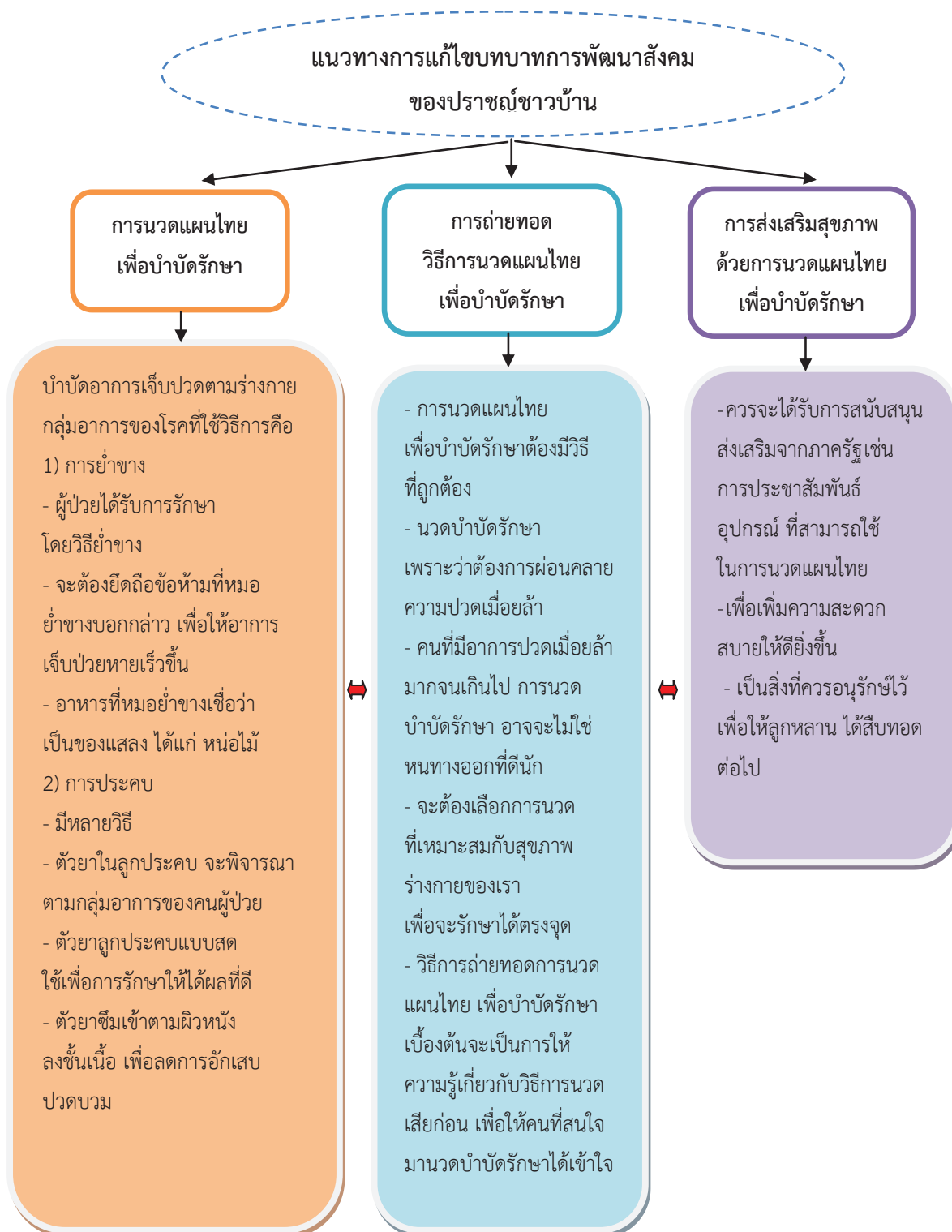
ภาพประกอบ 3 สรุปประเด็นการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทย

3. แนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของประชาชนชาวบ้าน

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นแนวทางการแก้ไขการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา” ดังกล่าว พบว่าแนวทางการแก้ไขการนวดแผนไทย เพื่อบำบัดรักษาเป็นศาสตร์โบราณอีกแขนงหนึ่งที่ใช้บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แบบหมอมพื้นบ้าน ความเป็นมาเป็นวิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบพื้นบ้านล้านนา ส่วนมากใช้รักษาบำบัดอาการเจ็บปวดตามร่างกาย หรือกลุ่มอาการของโรค ดังนั้น ควรจะมีหลักสำคัญในการพิจารณาตามวิธีการที่ใช้บำบัดรักษา ดังนี้คือ 1) การย่ำของผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาโดยวิธีย่ำขา จะต้องยึดถือข้อห้ามที่หมอย่ำขาบอกกล่าวเพื่อให้อาการเจ็บป่วยหายเร็วขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเรื่องอาหารที่เชื่อว่าเป็นของแสลง ซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บปวดและจะกลับมาเป็นซ้ำอีกได้แก่ หน่อไม้และ 2) การประคบ ควรจะพิจารณาถึงตัวยาในลูกประคบตามกลุ่มอาการของคนไข้ โดยต้องวินิจฉัยว่าคนไข้ในแต่ละรายจะใช้ตัวยาระบบใดบ้าง ในการผสมทำลูกประคบ ซึ่งตัวยาลูกประคบมีทั้งสด กล่าวคือ ตัวยาทิงสดใช้เพื่อการรักษาให้ได้ผลที่ดียิ่งขึ้นโดยตัวยาระบบจะซึมเข้าตามผิวหนังลงชั้นเนื้อ เพื่อลดการอักเสบและอาการปวดบวม

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาทการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา” พบว่าการนวดแผนไทย เพื่อบำบัดรักษานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ที่นิยมไปนวดบำบัดรักษากันนั้น เพราะว่าการผ่อนคลายและหายจากการปวดเมื่อยล้า ดังนั้น แนวทางการแก้ไขบทบาทการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทย ควรจะมีหลักสำคัญในการพิจารณาดังนี้คือ 1) สำหรับผู้ที่มีอาการปวดเมื่อยล้ามากจนเกินไป การนวดบำบัดรักษาอาจจะไม่ใช่หนทางออกที่ดีนัก เพราะว่าอาจจะไม่สามารถบำบัดรักษาหายปวดเมื่อยล้า ยิ่งจะทำให้อาการทรุดหนักไปมากกว่าเดิม 2) จะต้องเลือกการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษาที่เหมาะสมกับสุขภาพร่างกายของเรา เพื่อจะรักษาได้ตรงจุด ตรงอาการ และ 3) ในการนวดแผนไทยบำบัดรักษาเบื้องต้นนั้น ควรจะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการนวดเสียก่อน เพื่อให้ผู้ที่มาบำบัดรักษาได้เข้าใจถึงขั้นตอน วิธีการ และรายละเอียดต่าง ๆ

จากผลการศึกษาวิจัย “ประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาทการส่งเสริมสุขภาพด้วยการนวดแผนไทย เพื่อบำบัดรักษา” พบว่าควรจะได้รับ การสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ เช่น การประชาสัมพันธ์ อุปกรณ์ที่สามารถใช้ในการนวดแผนไทย เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

ภาพประกอบ 4 สรุปประเด็นแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษา นางกิตตินันท์ อัครภูมิ บ้านโนนทัน ตำบลบ้านบาก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด” มีข้อค้นพบและเป็นประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผลการวิจัยใน 3 ประเด็น ดังนี้คือ

1. บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็น “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน” เป็นการอธิบายให้เห็นถึงบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน ในด้านการส่งเสริมรักษาบำบัดการนวดแผนไทยโบราณซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับประชาชนที่มีความสนใจในการนวดเพื่อผ่อนคลาย โดยเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจากบ้านโนนทัน โดยมีคนนำภูมิปัญญาเข้ามา เพื่อให้คนในหมู่บ้านเข้ามาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะการนวดเพื่อส่งผลให้การนวดเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเพื่อนบ้าน ลูกหลาน ได้เรียนรู้เข้าใจง่ายในการศึกษาภูมิปัญญาการนวดแผนไทยแบบโบราณ ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึง 1) บทบาทด้านการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา 2) บทบาทด้านการถ่ายทอดการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา และ 3) บทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพการนวดแผนไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของไพบูลย์ ช่างเรียน (2546 : 7) ที่กล่าวไว้ว่า บทบาททั่วไปพิจารณาความหมายได้สองนัยคือ นัยแรกพิจารณาด้านโครงสร้างสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่งพิจารณาในการแสดงบทบาทหรือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบทบาท จึงหมายถึง ผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสภาพแห่งการปฏิสัมพันธ์นั้น ตามนัยแรกบทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคม ซึ่งถูกจำแนกโดยสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่มีต่อปทัสถาน ตามนัยหลังบทบาทเป็นวิธีการแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์กันนั้นว่าจะปฏิบัติอย่างไร บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ความสามารถ มูลเหตุจูงใจการอบรมและความพอใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านเป็นการพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญกับการจัดการตนเองของชุมชน โดยการนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยเชื่อมั่นที่ว่าตนเองเท่านั้นสามารถจัดการชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม จากการเพิ่มผลผลิตการผลิตบนฐานใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของพลังประชารัฐ โดยให้ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจากการนำประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ปราชญ์ชาวบ้านผู้สะสมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ของท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ ค้นคว้า ทดลองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเอง กลั่นกรองสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตแก่ผืนแผ่นดิน สืบทอดเป็นมรดกและสมบัติทางปัญญาถ่ายทอดให้กับผู้อื่น จึงเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนตนเองเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนอย่างถูกต้อง โดยใช้ความเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวปราชญ์ชาวบ้านเอง สร้างความร่วมมือกับชาวบ้านช่วยกันคิด วิเคราะห์ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นด้วยการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นระบบ และคำนึงถึงความยั่งยืนในอนาคตเป็นสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอรพิน ปิยะสกุลเกียรติ (2561 : 225) เรื่องบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการตนเองของชุมชน ที่กล่าวไว้ว่า บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในกระบวนการสร้างเข้มแข็งของชุมชนเมื่อชุมชนเผชิญปัญหาวิกฤติ การพึ่งตนเองเป็นหลักการเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการระดมความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนรวมไปถึงระดมทุนทางสังคมหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า “คนเท่านั้นเป็นที่พึ่งแห่งตน” ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางปัญญานำองค์ความรู้พื้นบ้านมาพัฒนาชุมชนของตนเองได้โดยใช้สถานภาพทางสังคมหรือภาวะผู้นำในการที่จะพยายามสร้างแนวร่วมเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มากที่สุด และจงใจให้เกิดการรวมตัวกัน

เพื่อแก้ปัญหาอย่างบูรณาการทั้งทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสาร รวมไปถึงวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและด้านการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงในลักษณะที่เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่งกันและกัน

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็น “วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน” เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการนวดแผนไทยเพื่อให้ชาวบ้านนำไปต่อยอดคุณภาพในการดำรงชีวิต ซึ่งวิธีการถ่ายทอดทักษะการนวดแผนไทยแบบรายบุคคล เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การดัด การดึง การอบ และการประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาของถวัลย์ มาศจรัส (2543 : 37) ที่กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย มีความหมายได้ 2 แนวทางคือ แนวทางแรก มีความหมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนาและต่อยอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ส่วนแนวทางที่สอง ภูมิปัญญา หมายถึง ลักษณะที่เป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทยซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำรงชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาตัวอย่าง ด้านการเกษตร ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และแนวคิดด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การทำการเกษตรผสมผสาน การทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นการนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านนำไปถ่ายทอดโดยใช้การอบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการนวดแผนไทย เพื่อบำบัดรักษาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามสภาพของภูมิสังคม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทุนวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเกิดเป็นองค์ความรู้เป็นกระบวนการคิดเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. แนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็น “แนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน” แนวทางการแก้ไขบทบาทการนวดแผนไทยเพื่อบำบัดรักษา เป็นศาสตร์โบราณอีกแขนงหนึ่งที่ใช้บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบหมอพื้นบ้าน ความเป็นมาเป็นวิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบพื้นบ้านล้านนา ส่วนมากใช้รักษาหรือบำบัดอาการเจ็บปวดตามร่างกาย กลุ่มอาการของโรคที่ใช้วิธีการย่ำขา ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาโดยวิธีย่ำขาจะต้องยึดถือข้อห้ามที่หมอย่ำขาแนะนำ เพื่อให้อาการเจ็บปวดหายเร็วขึ้น โดยเฉพาะเรื่องอาการกินที่หมอย่ำขาเชื่อว่าเป็นของแสลงซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บปวดและจะกลับมาเป็นซ้ำอีก ได้แก่ หน่อไม้ และยังเป็นการรักษาอาการปวดตึงกล้ามเนื้อของร่างกายหรือเนื้ออ่อนคลายกล้ามเนื้อหรือสตรีหลังการอยู่ไฟ การประคบมีหลายวิธี และตัวยาในลูกประคบก็จะอยู่ตามกลุ่มอาการของคนไข้ ผู้เป็นหมอย่ำขาต้องเป็นผู้วินิจฉัยว่าคนไข้ในแต่ละรายจะใช้ตัวยาในการผสมทำลูกประคบอย่างไร ตัวยาลูกประคบมีทั้งสด กล่าวคือตัวยาพืชสดใช้เพื่อการรักษาให้ได้ผลที่ดียิ่งขึ้น ยาต้มเข้าตามผิวหนังลงชั้นเนื้อเพื่อลดการอักเสบปวดบวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมของ (Misra & Jonjo, 1981) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าโดยการเปลี่ยนแปลงนี้ ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ เพื่อการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการแก้ไขบทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในด้านการพัฒนา การเพิ่มศักยภาพการพัฒนาในภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่เป็นการนวดแบบแผนไทย เพื่อบำบัดรักษาอาการปวดเมื่อยตามร่างกายให้มีอาการดีขึ้น ตรงต่อความต้องการในการรักษาได้ ซึ่งการแก้ไขการพัฒนานั้น ทำให้มีการเพิ่มขึ้นของศักยภาพการพัฒนาฝีมือของปราชญ์ชาวบ้านให้ชำนาญ และสามารถรักษาได้หลายรูปแบบ กล่าวคือสามารถเป็นที่พึ่งให้กับบุคคลที่มีอาการปวดเมื่อยหรือเป็นโรคดังกล่าว และเพิ่มความสามารถและทักษะของปราชญ์ชาวบ้าน

อันเกิดจากการสังสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประมวล พัฒนาและต่อยอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหา อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอรพิน ปิยะสกุลเกียรติ (2561 : 223) ที่กล่าวไว้ว่า ในการพัฒนาท้องถิ่นใด ๆ ก็ตาม ต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก การสืบค้นภูมิปัญญาชาวบ้าน ค้นหาผู้รู้ปราชญ์ท้องถิ่นนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนต้องมีการเรียนรู้อย่างเท่าทันตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องมีการผสมผสานองค์ความรู้ที่หลากหลาย และต้องมีการปรับตัวในการเรียนรู้ชุมชนของตนเอง ต้องมีความต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ซึ่งการปรับตัวนี้ เราเรียกว่า “Situated Knowledge” มีลักษณะของการทับซ้อนในหลายมิติ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ เกิดนวัตกรรมที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ตนเองอย่างผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ปัจจุบัน และมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง และยังสามารถช่วยให้การพัฒนาก้าวไปบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิในกลุ่มคนต่าง ๆ ได้ดีอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการวิจัยโดยแยกออกเป็น 2 ประเด็นคือ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรจะให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทการพัฒนาของปราชญ์ชาวบ้าน โดยผ่านการแสดงความคิดเห็นจากประชาชนและการส่งเสริมด้านการวางแผนไทย เพื่อที่จะให้ทุกคนได้มีส่วนในการพัฒนาร่วมกัน และช่วยกันแก้ไขปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนไทย

1.2 ควรจะมีการส่งเสริมการวางแผนไทยของเราให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น อีกทั้งยังจะช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่เก่าแก่ให้เกิดความยั่งยืน

1.3 ควรมีการพัฒนาต่อยอด เช่น การกระจายข่าวเพื่อให้ทราบถึงกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ให้เกิดความหลากหลาย เพิ่มมาตรฐานการวัด และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการ

1.4 ด้านการส่งเสริมการวางแผนไทย ควรจัดการอบรมผ่านโครงการเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาในประเด็น “บทบาทหน้าที่การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้าน” เพื่อให้เข้าถึงประชาชน และได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาในประเด็น “บทบาทการพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน” เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคม

2.3 ควรศึกษาในประเด็น “การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน” เพื่อให้คงอยู่ในชุมชนเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อนุรักษ์สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ดิน ปรัชญพฤทธิ์. (2555). *การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถวัลย์ มาศจรัส. (2543). *สำรวจ มีสมชัย : ครูภูมิปัญญาไทยเพชรแท้ของแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2546). *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยาการพิมพ์.

สำนักงานพัฒนาชุมชน. (2560). *หลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2560,

- จาก <https://district.cdd.go.th/khoksamrong>
สำนักงานพัฒนาชุมชน. (2560). *ปราชญ์ชาวบ้าน คือ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2560,
จาก <https://district.cdd.go.th/khoksamrong>
อภิชนา อยู่ในธรรม. (2558). *เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ. (2561). บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการตนเองของชุมชน. *วารสารเกษมบัณฑิต*,
19(ฉบับพิเศษ), 223.
Misra, R.P. and Jonjo, M. (1981). *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*. Hong Kong:
Maruzen Investment (Hong Kong).